

AR REIKŠMINGOS ŽMOGAUS KONTROLĖS PRINCIPAS IŠSPRENDŽIA AUTONOMINIŲ GINKLŲ ATSAKOMYBĖS SPRAGĄ?

Justas Sapetka¹

DOI: <https://doi.org/10.7220/2029-4239.22.6>

SANTRAUKA

Autonominiai ginklai yra naujos kartos technologijos, galinčios suteikti pranašumą karyboje, tuo pačiu sukeldamos iki šiol nematytus iššūkius teisine ir moraline prasme. Vienas iš pagrindinių iššūkių – atsakomybės spragos atsiradimas. Autonominiam ginklui atlikus tarptautinei humanitarinei teisei priešingą veiksmą, gali būti sunku nustatyti atsakomybę turintį prisiiinti subjektą. Remiantis minėta aplinkybe, straipsnyje siekiama atsakyti į klausimą, ar reikšmingos žmogaus kontrolės principas išsprendžia autonominių ginklų atsakomybės spragą.

Nagrinėjant išsikeltą klausimą, pirmiausia darbe yra analizuojamas asmeninės atsakomybės taikymo poreikis už sunkius tarptautinės humanitarinės teisės pažeidimus, t. y. karo nusikaltimus, nusikaltimus žmoniškumui ir genocidą. Toliau straipsnyje aptariamas baudžiamosios teisės bausmės tikslas; nusikaltimo sudėties elementai (actus reus ir mens rea) bei šių elementų išpildymas autonominiam ginklui atlikus tarptautinei humanitarinei teisei priešingą veiksmą; paaiškinama autonominių ginklų keliamą atsakomybės spragos problematika.

Atskleidus minėtą problematiką, darbe aptariama reikšmingos žmogaus kontrolės principo (konceptijos) reikšmė. Straipsnyje nurodomos dvi pagrindinės prielaidos, dėl kurių kyla konceptijos taikymo būtinybė autonominių ginklų atžvilgiu, paaiškinamas principo įvairialypiškumas, pateikiami skirtingi valstybių ir nevyriausybinės organizacijos požiūriai į konceptiją, taip pat įvardijami pagrindiniai jos komponentai.

Remiantis CCW narių pasisakymais ir tyrėjų išvalgomis, straipsnyje nurodomas už reikšmingos žmogaus kontrolės principo įgyvendinimą autonominių ginklų atžvilgiu atsakingas asmuo – vadas. Darbe paaiškinamos vado atsakomybės formos, t. y. tiesioginė vado atsakomybė ir vado atsakomybės doktrina. Pateikiami argumentai ir kontrargumentai siekiant pritaikyti tiesioginę vado atsakomybę už autonominio ginklo padarytą tarptautinės humanitarinės teisės

¹ Autorius yra teisės magistras, Vytauto Didžiojo universiteto Teisės fakulteto absolventas.

pažeidimą. Taip pat nurodomi reikalavimai atsakomybės kilimui pagal vado atsakomybės doktriną, įvardijami sunkumai bei jų sprendimo būdai, pritaikant šią atsakomybės formą autonominiam ginklui atlikus pažeidimą. Apžvelgus minėtą informaciją, straipsnyje prieinama prie išvados, jog reikšmingos žmogaus kontrolės principas gali išspręsti autonominių ginklų atsakomybės spragą.

REIKŠMINIAI ŽODŽIAI

Autonominiai ginklai, tarptautinė humanitarinė teisė, atsakomybės spraga, reikšminga žmogaus kontrolė.

IVADAS

Šiuo metu karinės technologijos yra ties perversmo riba, kuriai įvykus, ginklai be nuolatinės žmogaus kontrolės priiminės sprendimus bei sugebės patys naudoti jėgą prieš pasirinktą taikinį.² Ar šis perversmas bus įgyvendintas, priklauso nuo žmonių apsisprendimo dėl karinių autonominių technologijų ateities, t. y. šių technologijų plėtojimo, apribojimo, sustabdymo ar visiško uždraudimo. Atitinkamas tarptautiniu mastu priimtas sprendimas ir vieningos politikos pasirinkimas turėtų būti įgyvendintas nespėjus įvykti sniego gniūžtės efektui. Kitaip tariant, valstybėms bus sunku susitarti dėl šių technologijų plėtros ar ribojimų, jeigu kariniu atžvilgiu stipriausios pasaulyje kariuomenės, ar bent viena iš jų, sukurs autonominius ginklus ir turės galimybę juos dislokuoti ginkluotų konfliktų metu.

Poreikis plėtoti autonominius ginklus kyla palyginus jų pranašumus su tradiciniais ginklais. Manoma, jog šios naujos kartos technologijos suteiks persvarą karyboje pagerindamos karinių atakų tikslumą bei sumažindamos žmonių daromų klaidų skaičių ginkluotų konfliktų metu.³ Minėtos autonominių ginklų savybės gali redukuoti ginkluotų konfliktų metu patiriamų aukų bei sužeistų asmenų skaičių, taip pat padėti išsaugoti turta, kuris yra sunaikinamas dėl netiksliai apskaičiuotos atakos.

Nepaisant įvardintų privalumų, sprendimas leisti ginklui savarankiškai pasirinkti ir atakuoti taikinius apsunkina atsakomybės pritaikymą įvykdžius tarptautinės humanitarinės teisės pažeidimą. Robotą bausti nėra prasmės, o atsakomybės pritaikymas asmeniui, kuris dislokuodamas autonominį ginklą iš anksto negali numatyti jo neteisėtų veiksmų, bus komplikuoatas.⁴ Siekiant užpildyti autonominių ginklų keliamą atsakomybės spragą, siūloma, jog

² Swati Malik, “Autonomous weapon systems: the possibility and probability of accountability”, *Wisconsin International Law Journal*, Vol. 35, No. 3 (2018), p. 621.

³ Japan, “Possible outcome of 2019 Group of Governmental Experts and future actions of international community on Lethal Autonomous Weapons Systems”, *Convention on Prohibitions or Restrictions on the Use of Certain Conventional Weapons Which May Be Deemed to Be Excessively Injurious or to Have Indiscriminate Effects*, CCW/GGE.1/2019/WP.3 (2019 03 28), p. 4; <<https://undocs.org/pdf?symbol=en/CCW/GGE.1/2019/WP.3>> [aplankyta 2020 05 10].

⁴ International Committee of the Red Cross, “Autonomous weapon systems: Technical, military, legal and humanitarian aspects. Expert meeting, Geneva, Switzerland, 26-28 March 2014” (2014 m. lapkritis), p. 45.

atsakomybę už naujos kartos technologijų padarytus tarptautinės humanitarinės teisės pažeidimus galėtų prisiimti: ginklo gamintojai, programuotojai, valstybė, panaudojusi ginklą ar kariuomenės vadas.⁵ Nors neatmetama galimybė atsakomybę už autonominio ginklo padarytus pažeidimus taikyti įmonėms (juridiniams asmenims), kurios yra atsakingoms už ginklo gaminimą ar programinės įrangos kūrimą, straipsnyje apsiribojama valstybės ir asmeninės atsakomybės taikymo aptarimu. Minėtas apribojimas atliktas remiantis aplinkybe, jog tarptautinėje humanitarinėje teisėje įtvirtintas ir kartu pabrėžiamas asmeninės atsakomybės taikymo poreikis, kuris kyla tiek iš tarptautinės humanitarinės teisės pareigų, tiek iš baudžiamosios teisės tikslų.⁶

Asmeninės atsakomybės taikymo poreikį už autonominio ginklo padarytą nusižengimą bei kitus karinių autonominių technologijų keliamus iššūkius bandoma spręsti tarptautiniu mastu. Šalys, pasirašiusios *Konvenciją dėl tam tikrų įprastinių ginklų* (angl. *Convention on Certain Conventional Weapons*, santrumpa – CCW), nuo 2014 m. pradėjo rengti specialiai autonominių ginklų diskusijai skirtus ekspertų susirinkimus.⁷ Per daugiau nei penkerius metus šiuose susirinkimuose valstybės, vyriausybės ir nevyriausybės organizacijos diskutavo tokiais temomis kaip: autonominių ginklų techninės charakteristikos; šių ginklų pranašumai ir trūkumai lyginant su kareiviais; žmogaus kontrolės apimtis autonominio ginklo atžvilgiu; teisėtumo, atsakomybės bei moralės klausimai. Nors diskusija vyksta nepertraukiamai, dažnai nuomonės išsiskiria, o sutarimą sunku pasiekti net esminiu klausimu – iki šiol nėra priimtas oficialus autonominių ginklų apibrėžimas.⁸

Atsižvelgiant į aukščiau nurodytą aplinkybę, straipsnyje autonominis ginklas apibrėžiamas kaip: „[g]inklas, kuris nesant žmogaus intervencijai, pasirenka ir atakuoja taikinius pagal tam tikras iš anksto nustatytas charakteristikas, bei remiasi žmogaus sprendimu dislokuoti ginklą, suvokiant, kad pradėjus ataką, jokia žmogiška intervencija jos nebesustabdys.“⁹ Autoriaus nuomone, minėtas apibrėžimas įvardija pagrindines autonominio ginklo savybes.

⁵ Nathan Reiter, “Algorithmic Choice and Superior Responsibility: Closing the Gap Between Liability and Lethal Autonomy by Defining the Line Between Actors and Tools”, *Gonzaga Law Review*, Vol. 51, No. 1, (2015), p. 79.

⁶ Human Rights Watch, International Human Rights Clinic (IHRC), “Mind the Gap The Lack of Accountability for Killer Robots” (2015 balandis), p. 1; <https://www.hrw.org/sites/default/files/reports/arms0415_ForUpload_0.pdf> [aplankyta 2020 05 16].

⁷ Background on Lethal Autonomous Weapons Systems in the CCW; <[https://www.unog.ch/80256EE600585943/\(httpPages\)/8FA3C2562A60FF81C1257CE600393DF6?OpenDocument](https://www.unog.ch/80256EE600585943/(httpPages)/8FA3C2562A60FF81C1257CE600393DF6?OpenDocument)> [aplankyta 2020 05 12].

⁸ Paul Scharre, Michael C. Horowitz, “An Introduction to Autonomy in Weapon Systems”, *Center for a New American Security* (2015 02 01), p. 3.

⁹ Advisory Council on International Affairs (AIV), Advisory Committee on Issues of Public International Law (CAVV), “Autonomous Weapon Systems the Need for Meaningful Human Control”, No. 97 AIV / No. 26 CAVV (2015 m. lapkritis), p. 48.

ATSAKOMYBĖS SPRAGA

Peter Margulies pažymi, jog didžiausias autonominių ginklų keliamas iššūkis – atsakomybė už padarytą pažeidimą.¹⁰ Minėtam ginklui suklydus bei sunkiai sužalojus ar nužudžius ginkluotame konflikte ne(be)dalyvaujantį asmenį, kyla klausimas, kas turėtų prisiimti atsakomybę už šiuos neteisėtus veiksmus. Teisininkai, kalbėdami apie atsakomybės kilimą ginkluoto konflikto metu, nurodo: „[t]arptautinės humanitarinės teisės pažeidimų gali būti įvairių (pavyzdžiui, valstybė nepakankamai vykdo tarptautinės humanitarinės teisės sklaidos pareigą), bet svarbiausiais laikytini tie, kurie užtraukia individualią baudžiamąją atsakomybę, nes tokie pažeidimai daugiausia paveikia ginkluotojo konflikto aukas. Prie jų pirmiausia priskirtini karo nusikaltimai.“¹¹

Karo nusikaltimai yra sunkūs karo įstatymų ir papročių pažeidimai, t. y. tarptautinės humanitarinės teisės pažeidimai, kurie padaromi ginkluotų konfliktų metu.¹² Tarptautinės humanitarinės teisės normos yra taikomos valstybėms, tačiau įvykdžius karo nusikaltimą, pažeidimas užtraukia ir asmeninę atsakomybę.¹³ Be karo nusikaltimų asmeninė atsakomybė taip pat gali kilti už tokius labai sunkius nusikaltimus kaip genocidas bei nusikaltimai žmoniškumui.¹⁴

Straipsnio įvade jau minėta, kad asmeninės atsakomybės taikymo poreikis kyla tiek iš tarptautinės humanitarinės teisės pareigų, tiek iš baudžiamosios teisės tikslų.¹⁵ Vienas iš baudžiamosios teisės baismės tikslų – atgrasyti nuo nusikaltimų darymo bei atlikti atpildo funkciją, kuri nukentėjusiajam teikia atsiteisimo jausmą, kadangi kaltoji šalis pasmerkiama ir nubaudžiama už padarytą žalą.¹⁶

Vadovaujantis išdėstytu, kareiviui įvykdžius karo nusikaltimą, atsakomybė kils ne tik valstybei, kurios ginkluotosioms pajėgoms jis priklauso, bet ir jam pačiam. Autonominis ginklas lygiai taip pat kaip kareivis, ginkluoto konflikto metu gali pasirinkti ir atakuoti neteisėtą taikinį, tokiu būdu pažeidžiant tarptautinės humanitarinės teisės normas. Minėtam ginklui nužudžius ar sunkiai sužalojus civilį, pasiduodantį kombatantą ar kitą tarptautinės humanitarinės teisės draudžiamą taikinį, atsakomybės taikymas valstybės atžvilgiu nesukels sunkumų. Atsakomybę turėtų prisiimti ta valstybė, kuriai priklauso neteisėtai panaudotas autonominis ginklas.¹⁷ Minėta išvada darytina atsižvelgiant į tai, jog valstybės, įgyvendindamos karines strategijas ir

¹⁰ Peter Margulies, “Making Autonomous Weapons Accountable: Command Responsibility for Computer-Guided Lethal Force in Armed Conflicts”, Roger Williams University Legal Studies Research Paper, No. 166 (2016), p. 2.

¹¹ Justinas Žilinskas, Tomas Marozas, *Tarptautinė humanitarinė (ginkluotojo konflikto) teisė I dalis. Pagrindai. Karo aukų apsauga. Atsakomybė*, (Vilnius: Registrų centras, 2016), p. 303.

¹² Ten pat.

¹³ Ten pat, p. 309.

¹⁴ Diakonia, “International Crimes and Accountability: A beginner’s introduction to the duty to investigate, prosecute and punish” (2013 m. spalio), p. 17; <<https://www.diakonia.se/globalassets/documents/ihl/ihl-resources-center/international-crimes-and-accountability-a-beginners-introduction-to-the-duty-to-investigate-prosecute-and-punish.pdf>> [aplankyta 2020 05 15].

¹⁵ Žr. išnašą 6: “Mind the Gap The Lack of Accountability for Killer Robots”, p. 1.

¹⁶ Ten pat.

¹⁷ Žr. išnašą 3: “Possible outcome of 2019 Group of Governmental Experts and future actions of international community on Lethal Autonomous Weapons Systems”, p. 4.

pasitelkdamas nacionalinius išteklius, vysto autonominius ginklus bei išlieka atsakingas už šių technologijų patikimumą, saugumą ir teisėtą naudojimą, šaliai nusprendus pradėti ginkluotą konfliktą arba į jį įsitraukti. Paprotinėje tarptautinės humanitarinės teisėje išskiriami atvejai, kada valstybė yra atsakinga už padarytus tarptautinės humanitarinės teisės pažeidimus vykstant (ne)tarptautiniam ginkluotam konfliktui:¹⁸

„(a) pažeidimai padaryti valstybės organų, įskaitant šalies ginkluotąsias pajėgas; (b) pažeidimai atlikti asmenų ar subjektų, kuriems valstybė suteikė teisę naudotis vyriausybines valdžios elementais; (c) pažeidimai padaryti asmenų ar grupuočių, kurie veikė pagal valstybės nurodymus arba pakluso šios šalies vadovavimui ar kontrolei; ir (d) pažeidimai, padaryti privačių asmenų ar grupuočių, kuriuos valstybė pripažįsta ir priima kaip savo pačios padarytus pažeidimus.“¹⁹

Remiantis (c) punktu, net ir tuo atveju, kai valstybė ginkluotame konflikte dalyvauja pasitelkdama ne nacionalines ginkluotąsias pajėgas, o vadovaudama sukarintai grupuotei ar teroristinei organizacijai, kartu tiekdamą joms autonominius ginklus bei apmokydama kaip šiais ginklais naudotis, tokio pobūdžio veiksmai užtrauks valstybės atsakomybę už tarptautinės humanitarinės teisės pažeidimus. Taip pat pagal (d) punktą, situacijose, kai sukarinta grupuotė ar teroristinė organizacija atliks ginkluotus išpuolius pasitelkdama autonominių ginklų technologijas, o valstybė minėtus veiksmus pripažins ir priims kaip savo pačios atliktus, šiai valstybei kils atsakomybė.

Vadovaujantis išdėstytu, valstybė, dalyvaujanti tarptautiniame ar netarptautiniame ginkluotame konflikte, išliks atsakinga už padarytus tarptautinės humanitarinės teisės pažeidimus, nepaisant aplinkybės kokiais ginklais (neautonomiais ar autonomiais) šie pažeidimai buvo atlikti. Iš valstybių, neteisėtai panaudojusių autonominių ginklų ir tokiu būdu pažeidusių tarptautinę humanitarinę teisę, gali būti pareikalauta nutraukti neteisėtus veiksmus bei sumokėti kompensaciją.²⁰

Skirtingai negu taikant atsakomybę valstybės atžvilgiu, siekiant pritaikyti asmeninę atsakomybę už autonominio ginklo padarytus tarptautinės humanitarinės teisės pažeidimus, susiduriama su sunkumais. Asmeninei atsakomybei kilti būtina išpildyti du nusikalstamos veikos sudėties elementus.²¹ Pirmasis – neteisėtas veiksmas ar neteisėtas neveikimas, dar vadinamas *actus reus* (lt. kaltas poelgis); antrasis elementas – nusikalstamos veikos psichinė pusė arba *mens rea* (lt. kaltas protas).²² *Actus reus* samprata yra analogiška Lietuvos teisės sistemoje įtvirtintiems objektyviesiems nusikalstamos veikos požymiams, o *mens rea* subjektyviesiems nusikalstamos veikos požymiams.²³

Autonominiai ginklai nesunkiai išpildytų pirmąjį nusikaltimo sudėties elementą, ginkluoto konflikto metu atlikę tarptautinei humanitarinei teisei prieštaraujantį veiksmą. Kita vertus, šie ginklai, neturėdami žmogui būdingos moralės ir nepriklausomo sąmoningumo, stokoja antrojo elemento, t. y. psichinės būsenos (*mens rea*), reikalingos nusikaltimo sudėties išpildymui ir

¹⁸ Jean-Marie Henckaerts, Louise Doswald-Beck, *Customary International Humanitarian Law Volume I: Rules*, (Cambridge: Cambridge University Press, 2005), p. 530.

¹⁹ Ten pat.

²⁰ Žr. išnašą 4: “Autonomous weapon systems: Technical, military, legal and humanitarian aspects. Expert meeting, Geneva, Switzerland, 26-28 March 2014”, p. 46.

²¹ Žr. išnašą 14: “Mind the Gap The Lack of Accountability for Killer Robots”, p. 18.

²² Ten pat.

²³ Justinas Žilinskas, Tomas Marozas, „Vadų atsakomybės mens rea elementas tarptautinėje paprotinėje teisėje ir romos statute“, *Jurisprudencija*, Tomas 18, Numeris 4 (2011), p. 1521.

baudžiamosios atsakomybės kilimui.²⁴ Net ir skyrus autonomiam ginklui bausmę, šis veiksmas būtų beprasmiškas, kadangi nebūtų pasiekti bausmės tikslai. Atitinkamai, autonominis ginklas negalėtų priimti atsakomybės už padarytą nusikaltimą bei būti kaltinamuju karo nusikaltimo byloje.²⁵

Teisiškai neturint galimybės autonominio ginklo laikyti atsakingu už tarptautinės humanitarinės teisės pažeidimą bei paskirti bausmę, yra sukuriama atsakomybės spraga. Siekdamas užpildyti šią spragą, valstybės, tarptautinės organizacijos ir mokslininkai siūlo įvairius sprendimo būdus autonominiams ginklams reglamentuoti. Griežčiausias pasiūlymas – tarptautiniu teisiškai privalomu dokumentu visiškai uždrausti autonominių ginklų kūrimą, gamybą bei naudojimą ginkluotų konfliktų metu.²⁶ Taip pat tarptautinėje diskusijoje yra pateikti kiek švelnesni pasiūlymai: priimti moratoriumą autonominių ginklų atžvilgiu; naudoti galiojančias teises normas siekiant užtikrinti šių ginklų reguliavimą; pateikti naujus teisės aktus, kurie reglamentuotų autonominius ginklus ir jų naudojimą.²⁷ Vykstant ginčams ir diskusijai nesiplėtojant, nevyriausybinė organizacija Straipsnis 36 (angl. *Article 36*) pristatė reikšmingos žmogaus kontrolės (angl. *meaningful human control*) principą.²⁸

REIKŠMINGOS ŽMOGAUS KONTROLĖS PRINCIPAS

Šis principas (konceptija) gali padėti spręsti daugelį autonominių ginklų keliamų problemų, įskaitant tarptautinės humanitarinės teisės laikymosi bei atsakomybės kilimo už atliktus neteisėtus veiksmus ginkluoto konflikto metu.²⁹ Nors principas kol kas neturi priimto vieningo apibrėžimo, jo pagrindinė mintis: „... žmonės, o ne kompiuteriai ir jų algoritmai, galiausiai turėtų išlikti kontrolėje ir tokiu būdu likti moraliai atsakingais už sprendimus, susijusius su (mirtinomis) karinėmis operacijomis.“³⁰ Šiame straipsnyje terminai reikšminga žmogaus kontrolė ir žmogaus kontrolė naudojami kaip sinonimai.

Reikšmingos žmogaus kontrolės koncepcijos taikymo būtinybė kyla dėl dviejų priežasčių,³¹ kurias galima susieti ir su autonominiais ginklais. Pirmoji – nepriimtina visiškai nekontroliuoti

²⁴ Žr. išnašą 6: “Mind the Gap The Lack of Accountability for Killer Robots”, p. 18.

²⁵ Žr. išnašą 10: “Making Autonomous Weapons Accountable: Command Responsibility for Computer-Guided Lethal Force in Armed Conflicts”, p. 2.

²⁶ Žr. išnašą 6: “Mind the Gap The Lack of Accountability for Killer Robots”, p. 5.

²⁷ Žr. išnašą 2: “Autonomous weapon systems: the possibility and probability of accountability”, p. 642.

²⁸ Thompson Chengeta, “Defining the Emerging Notion of “Meaningful Human Control”, in *Weapon Systems*”, *International Law and Politics*, Vol. 49:833 (2017), p. 833; <<https://nyujilp.org/wp-content/uploads/2010/06/NYI303.pdf>> [aplankyta 2020 05 15].

²⁹ Human Rights Watch, International Human Rights Clinic (IHRC), *Killer Robots and the Concept of Meaningful Human Control Memorandum to Convention on Conventional Weapons (CCW) Delegates* (2016 04 11); <<https://www.hrw.org/news/2016/04/11/killer-robots-and-concept-meaningful-human-control>> [aplankyta 2020 05 16].

³⁰ Filippo Santoni de Sio, Jeroen van den Hoven, “Meaningful Human Control over Autonomous Systems: a Philosophical Account”, *Frontiers in Robotics and AI*, Vol. 5, Art. 15 (2018 02 28), p. 1.

³¹ Article 36, “Meaningful Human Control, Artificial Intelligence and Autonomous Weapons”, Briefing paper for delegates at the Convention on Certain Conventional Weapons (CCW) Meeting of Experts on Lethal Autonomous Weapons Systems (LAWS), Geneva, 11-15 April 2016 (2016), p. 1.

ginkluoto konflikto metu naudojamo ginklo.³² Antroji prielaida – nepriimtina ginklui suteikti leidimą atlikti ataką, kai jis to „paprašo“, ginklo operatoriui negalint įvertinti prašymo pagrįstumo.³³ Remiantis šia prielaida, asmuo kontrolę ginklo atžvilgiu turi įgyvendinti realiai, o ne aklai pasitikėdamas ginklo techninėmis galimybėmis.

Nuomonė, jog autonominių ginklų atžvilgiu turėtų būti taikomas reikšmingos žmogaus kontrolės principas, susilaukė pritarimo tarp CCW susirinkimuose dalyvaujančių valstybių.³⁴ Galima priežastis, kodėl daugelis šalių teigiamai priėmė šį principą – jis padeda išvengti autonominių ginklų keliamų probleminių klausimų, atitinkamai jį interpretuojant.³⁵ Nors sutinkama, kad žmogaus kontrolė reikalinga autonominių ginklų atžvilgiu, taip pat būtina išsiaiškinti šios kontrolės pobūdį ir mastą.³⁶

Nežinant ką tiksliai reiškia sąvokos „reikšminga“ bei „kontrolė“, tiek autonominių ginklų šalininkams, tiek oponentams, suteikiama galimybė principą interpretuoti palaikomai pozicijai pagrįsti.³⁷ Šalininkai gali teigti, jog jų kuriamos ir plėtojamos autonominių ginklų technologijos veiks vadovaujantis reikšmingos žmogaus kontrolės principu, tuo tarpu autonominių ginklų oponentai, gali prieštarauti, nurodydami, kad tokio pobūdžio ginklų atžvilgiu neįmanoma užtikrinti reikšmingos žmogaus kontrolės.³⁸

Principo interpretavimą parodo diskusijoje dalyvaujančių šalių bei nevyriausybinės organizacijos pateikti iš esmės išsiskiriantys požiūriai. Pavyzdžiui, Didžioji Britanija žmogaus kontrolę supranta kaip autonominio ginklo parametrų nustatymą (taikinių, atakų skaičiaus, užduoties diapazono ir trukmės apribojimais) prieš dislokuojant ginklą.³⁹ Panašiai žmogaus kontrolę ginklo atžvilgiu aiškina ir Prancūzija, nurodydama, kad prieš dislokuojant autonominį ginklą kare, žmonės priims sprendimus dėl ginklo saugos charakteristikų, galimybių ir apribojimų

³² Ten pat.

³³ Ten pat.

³⁴ Daniele Amoroso, Guglielmo Tamburrini, “What makes human control over weapon systems “meaningful”?”, ICRAC report to the CCW GGE (2019 m. rugpjūtis), p. 2; <https://www.icrac.net/wp-content/uploads/2019/08/Amoroso-Tamburrini_Human-Control_ICRAC-WP4.pdf> [aplankyta 2020 05 17].

³⁵ Kenneth Anderson, Matthew C. Waxman, “Debating Autonomous Weapon Systems, Their Ethics, and Their Regulation Under International Law”, American University Washington College of Law Research Paper, No. 2017-21 (2017), p. 1113.

³⁶ Article 36, “Key areas for debate on autonomous weapons systems”, Memorandum for delegates at the

Convention on Certain Conventional Weapons (CCW) Meeting of Experts on Lethal Autonomous Weapons Systems (LAWS), Geneva, 13-16 May 2014 (2014 m. gegužė), p. 3-4.

³⁷ Žr. išnašą 35: “Debating Autonomous Weapon Systems, Their Ethics, and Their Regulation Under International Law”, p.1113-1114.

³⁸ Ten pat.

³⁹ UK Mission Geneva, “Agenda item 5(d): Further consideration of the human element in the use of lethal force; aspects of human-machine interaction in the development, deployment and use of emerging technologies in the area of lethal autonomous weapons systems”, Convention on Certain Conventional Weapons Group of Government Experts on emerging technologies in the area of Lethal Autonomous Weapons Systems, Geneva, 25-29 March 2019 (2019), p. 2; <[https://www.unog.ch/80256EDD006B8954/\(httpAssets\)/85A4AA89AFCFD316C12583D3003EAB3E/\\$file/20190318-5\(d\)_HMI_Statement.pdf](https://www.unog.ch/80256EDD006B8954/(httpAssets)/85A4AA89AFCFD316C12583D3003EAB3E/$file/20190318-5(d)_HMI_Statement.pdf)> [aplankyta 2020 05 18].

nustatymo.⁴⁰ Visiškai priešingai koncepciją interpretuoja organizacija Žmogaus teisių stebėtojas (angl. *Human Rights Watch*). Organizacija nurodo, jog reikšminga žmogaus kontrolė ginklo atžvilgiu turėtų būti išlaikyta realiu laiku, žmogui nusprendžiant, kada autonominis ginklas gali panaudoti jėgą prieš taikinį bei už šį sprendimą liekiant atsakingu.⁴¹

Autoriaus nuomone, pastarasis reikšmingos žmogaus kontrolės principo supratimas riboja esmines autonominio ginklo funkcijas – autonomišką taikinio pasirinkimą ir veikimą. Šiuos veiksmus atliekant žmogui, nepriklausomai ar realiu laiku taikantis, ar sprendžiant dėl leidimo suteikimo ginklui veikti taikinį (atlikti ataką), ginklas neturėtų būti laikomas autonominiu. Atitinkamai, Didžiosios Britanijos bei Prancūzijos pozicijose atsispindi siekis išlaikyti žmogaus kontrolę autonominio ginklo atžvilgiu, tačiau neapribojant ginklo esminių funkcijų jį dislokavus. Šiuo atveju žmogaus kontrolė įgyvendinama nustatant parametrus (įskaitant ribojimus) prieš dislokuojant autonominį ginklą.

Remiantis aukščiau išdėstytu, autorius mano, jog reikšmingą žmogaus kontrolę galima būtų apibrėžti kaip parametru bei apribojimų nustatymą prieš dislokuojant autonominį ginklą tam tikroje ginkluoto konflikto aplinkoje bei situacijoje, siekiant užtikrinti ribotą žmogaus kontrolę ginklo atžvilgiu, tokiu būdu sumažinant galimo tarptautinės humanitarinės teisės pažeidimo riziką ginklui autonomiškai pasirenkant ir veikiant taikinius po jo dislokavimo.

Nors valstybių, tarptautinių organizacijų bei nevyriausybinė organizacijų požiūris į žmogaus vaidmenį kontroliuojant autonominį ginklą skiriasi, galima išvelgti ir panašumų.⁴² Organizacija *Kampanija sustabdykime robotus žudikus* (angl. *Campaign to Stop Killer Robots*) iš panašumų išskyrė komponentus, sudarančius reikšmingą žmogaus kontrolę.⁴³ Pirmasis – sprendimų priėmimo komponentas, kurio pagalba žmogus gali apsispręsti dėl jėgos naudojimo teisėtumo, prieš tai įvertinęs karinės operacijos aplinką, naudojamos sistemos veikimo galimybes ar panašius pobūdžio veiksmus.⁴⁴ Taip pat organizacija išskyrė technologinius komponentus, kurie yra į autonominius ginklus įdiegtos funkcijos ir technologiniai sprendimai, padidinantys žmogaus kontrolę bei ginklo veiksmų nuspėjamumą.⁴⁵ Galiausiai reikšmingos žmogaus kontrolės koncepciją sudaro operaciniai komponentai, padedantys autonominį ginklą apriboti vietas, laiko bei taikinio pasirinkimo atžvilgiu.⁴⁶

Nurodyti komponentai padeda tiksliau suprasti, ką reiškia reikšmingos žmogaus kontrolės principas ir kaip jį galima įgyvendinti autonominių ginklų atžvilgiu. Minėtos aplinkybės yra svarbios atsižvelgiant į tai, jog reikšmingos žmogaus kontrolės koncepcija leis nustatyti asmenį,

⁴⁰ France, “Non Paper Legal Framework for any Potential Development and Operational Use of a Future Lethal Autonomous Weapons System (LAWS)”, *Convention on Certain Conventional Weapons (CCW) Meeting of Experts on Lethal Autonomous Weapons Systems (LAWS), Geneva, 11-15 April 2016* (2016), p. 3; <[https://www.unog.ch/80256EDD006B8954/\(httpAssets\)/C4D88A9E3530929EC1257F8F005A226C/\\$file/2016_LAWSMX_CountryPaper_France+LegalFramework+EN.pdf](https://www.unog.ch/80256EDD006B8954/(httpAssets)/C4D88A9E3530929EC1257F8F005A226C/$file/2016_LAWSMX_CountryPaper_France+LegalFramework+EN.pdf)> [aplankyta 2020 05 20].

⁴¹ Žr. išnašą 29: *Killer Robots and the Concept of Meaningful Human Control Memorandum to Convention on Conventional Weapons (CCW) Delegates*.

⁴² Women’s International League for Peace and Freedom (WILPF), “The CCW is Still Standing, but to What End?”, *Civil society perspectives on the Meeting of High Contracting Parties of the Convention on Certain Conventional Weapons 13–15 November 2019*, CCW report Vol. 7, No.8 (2019 11 17), p. 13.

⁴³ Ten pat.

⁴⁴ Ten pat.

⁴⁵ Ten pat.

⁴⁶ Ten pat.

priėmusį sprendimą dislokuoti mirtiną jėgą naudojančią autonominių ginklų.⁴⁷ Tokiu būdu šis principas gali padėti išspręsti autonominių ginklų keliamą atsakomybės spragą, kadangi atsakomybė kiltų tam asmeniui, kuris dislokuodamas autonominių ginklų buvo atsakingas už reikšmingos žmogaus kontrolės principo įgyvendinimą.⁴⁸ Pažymėtina, jog sprendimus dėl ginkluotame konflikte naudojamų priemonių ir dislokuojamų ginklų priima vadai.

VADO ATSAKOMYBĖ

Reikšmingos žmogaus kontrolės principas padėtų užtikrinti, jog: „... vadai priiminėjo sąmoningus sprendimus, turėdami pakankamai informacijos, kad liktų teisiškai atsakingi už savo veiksmus.“⁴⁹ Kitaip tariant, vadas, įgyvendindamas žmogaus kontrolę, išliktų atsakingas už autonominio ginklo padarytą tarptautinės humanitarinės teisės pažeidimą, kadangi atsižvelgęs į ginkluoto konflikto situacijos kontekstą ir žinodamas autonominio ginklo technines savybes bei numanomą elgseną, priims sprendimą dislokuoti autonominių ginklų.

Dalis CCW narių pritaria idėjai, jog vadas turėtų prisiimti atsakomybę už autonominių ginklų padarytus tarptautinės humanitarinės teisės pažeidimus. Belgijos, Airijos ir Liuksemburgo drauge parengtame pranešime nurodoma, kad vadas, nusprendęs panaudoti ginklų, visada lieka atsakingas už ginklo sukeltas pasekmes individualiai arba taikant vado atsakomybės doktriną.⁵⁰ Belgija patikslino, kad vadas neturėtų naudoti tokio pobūdžio ginklo, jei dėl teisėto naudojimo kyla abejonių.⁵¹ JAV ir Švedija taip pat pažymėjo, kad autonominiai ginklai nesukels atsakomybės spragos problematikos, kadangi už šių ginklų teisėtą naudojimą ginkluotų konfliktų metu atsakingi išliks kombatantai ir vadai.⁵² Didžioji Britanija, Ispanija bei Olandija išreiškė panašias pozicijas vado atsakomybės klausimu.⁵³

Kai kurie autonominių ginklų diskusijoje dalyvaujantys teisininkai taip pat atkreipė dėmesį, jog autonominių ginklų keliamą atsakomybės spragą įmanoma užpildyti remiantis esama teisės sistema, pasinaudojant tarptautinėje humanitarinėje teisėje įtvirtintomis vado tiesioginės bei netiesioginės atsakomybės formomis.⁵⁴ Teisininkai, apibrėždami šias atsakomybes formas, nurodo:

⁴⁷ Michael C. Horowitz, Paul Scharre, “Meaningful Human Control in Weapon Systems: A Primer”, *Center for a New American Security* (2015 m. kovas), p. 15.

⁴⁸ Žr. išnašą 2: “Autonomous weapon systems: the possibility and probability of accountability”, p. 624.

⁴⁹ Žr. išnašą 47: “Meaningful Human Control in Weapon Systems: A Primer”, p. 15.

⁵⁰ Belgium, Ireland and Luxembourg, “Food for Thought Paper”, *Convention on Prohibitions or Restrictions on the Use of Certain Conventional Weapons Which May Be Deemed to Be Excessively Injurious or to Have Indiscriminate Effects*, CCW/GGE.1/2019/WP.4 (2019 03 28), p. 2; <<https://undocs.org/pdf?symbol=en/CCW/GGE.1/2019/WP.4>> [aplankyta 2020 05 20].

⁵¹ Women’s International League for Peace and Freedom (WILPF), “It’s Time to Exercise Human Control over the CCW”, *Civil society perspectives on the CCW Group of Governmental Experts on lethal autonomous weapon systems 25–29 March 2019*, CCW report Vol. 7, No. 2 (2019 03 27), p. 7.

⁵² Ten pat.

⁵³ Ten pat, p. 7-8.

⁵⁴ Žr. išnašą 5: “Algorithmic Choice and Superior Responsibility: Closing the Gap Between Liability and Lethal Autonomy by Defining the Line Between Actors and Tools”, p. 118.

„[T]iesioginė asmeninė atsakomybė kyla už aktyvų pažeidėjo elgesį, kuriuo sudaromos sąlygos nusikaltimui būti įvykdytam. Aktyvus elgesys gali pasireikšti tiek vykdant nusikaltimą (ar neveikiant esant pareigai veikti), tiek bendrininkaujant, tiek kurstant, raginant, planuojant, organizuojant ar kitaip tiesiogiai prisidedant prie nusikaltimo įgyvendinimo. **Netiesioginė atsakomybė**, kaip priešprieša tiesioginei, tarptautinėje baudžiamojoje teisėje reiškia, kad asmuo tiesiogiai neprisideda prie nusikaltimo, bet nepaiso pareigos padėti išvengti jo padarinių ar atkurti teisingumą (pavyzdžiui, nubausti pažeidėjus). Tokia atsakomybės forma – tai **vadų atsakomybė** ...“⁵⁵

Vado atsakomybė (angl. *command responsibility*, *superior responsibility*) yra netiesioginės atsakomybės forma, kuri kyla dėl vado neveikimo pavaldinio atžvilgiu, pastarajam atliekant neteisėtą veiką ginkluoto konflikto metu.⁵⁶ Tiek tiesioginės asmeninės atsakomybės pritaikymas, tiek vado atsakomybės doktrinos pritaikymas už autonominių ginklų padarytus tarptautinės humanitarinės teisės pažeidimus, susilaukia šalininkų palaikymo bei šių technologijų skeptikų kritikos.

TIESIOGINĖ VADO ATSAKOMYBĖ

Tiesioginė (asmeninė) vado atsakomybė kyla, kai vadai ginkluoto konflikto metu: „... aktyviai veikia vykdant nusikaltimus, t. y. patys juos vykdo, įsako pavaldiniams vykdyti, kursto, padeda ar kitaip bendrininkauja, be to, aktyvus vadų elgesys gali pasireikšti ir neveikimu (pavyzdžiui, marinant badu karo belaisvj).“⁵⁷ Nors siūloma šią atsakomybės formą taikyti už autonominio ginklo padarytą tarptautinės humanitarinės teisės pažeidimą, susiduriama su problema – autonominiam ginklui atlikus pažeidimą, vadas net ir nustatęs ginklo veikimo parametrus bei ribas, negali tiksliai numatyti autonominio ginklo elgsenos.⁵⁸ Tokiu būdu galimai yra pašalinamas privalomas nusikaltimo sudėties elementas – vado *mens rea*.⁵⁹ Neišpildžius šio elemento, vadui negalėtų kilti tiesioginė atsakomybė už autonominio ginklo padarytą pažeidimą.⁶⁰

Kita vertus, vado *mens rea* reikalavimas gali būti išpildytas prieš dislokuojant autonominį ginklą ginkluoto konflikto metu. Šalininkai pastebi, jog būtent vadas užtikrins teisėtą autonominio ginklo naudojimą nustatytais parametrais tam tikroje aplinkoje bei situacijoje.⁶¹ Kitaip tariant, nors autonominį ginklą dislokuojantis vadas negali visiškai numatyti jo elgsenos,

⁵⁵ Žr. išnašą 11: *Tarptautinė humanitarinė (ginkluotojo konflikto) teisė I dalis. Pagrindai. Karo aukų apsauga. Atsakomybė*, p. 326.

⁵⁶ International Committee of the Red Cross (ICRC), “Command responsibility and failure to act”, *Advisory service on international humanitarian law* (2014 m. balandis), p. 1.

⁵⁷ Žr. išnašą 11: *Tarptautinė humanitarinė (ginkluotojo konflikto) teisė I dalis. Pagrindai. Karo aukų apsauga. Atsakomybė*, p. 334.

⁵⁸ Žr. išnašą 4: “Autonomous weapon systems: Technical, military, legal and humanitarian aspects. Expert meeting, Geneva, Switzerland, 26-28 March 2014”, p. 46.

⁵⁹ Ten pat..

⁶⁰ D. Amoroso and B. Giordano, “Who Is to Blame for Autonomous Weapons Systems’ Misdoings?”, in *Use and Misuse of New Technologies Contemporary Challenges in International and European Law* (E. Carpanelli, N. Lazzarini eds.) (Springer, 2019), p. 222.

⁶¹ Maziar Homayounnejad, “Ensuring Lethal Autonomous Weapon Systems Comply with International Humanitarian Law”, *TLI Think!*, Paper 85/2017 (2017), p. 31.

sprendimas panaudoti tokio pobūdžio ginklą bus priimtas savarankiškai, įvertinus ginkluoto konflikto situaciją ir galimas rizikas. Už šį sprendimą turėtų išlikti atsakingas vadas. Priešingu atveju, t. y. vadui negalint užtikrinti autonominio ginklo naudojimo teisėtumo, privalėtų būti naudojami tradiciniai (neautonominiai) ginklai.⁶²

Pažymėtina ir tai, jog vado *mens rea* nustatyti padės reikšmingos žmogaus kontrolės principo įgyvendinimas autonominio ginklo atžvilgiu. Swati Malik nurodo, jog net ir ribota žmogaus kontrolė gali užtikrinti autonominių ginklų priežiūrą, tokiu būdu išvengiant daugumos šių ginklų keliamų neigiamų padarinių.⁶³ Remiantis nurodyta mintimi, siekiant vadui pritaikyti atsakomybę, nebūtina, jog jis ginkluoto konflikto metu visiškai kontroliuotų autonominį ginklą bei žinotų visus roboto tolesnius veiksmus. Atkreiptinas dėmesys, jog žmogus toliau ginkluoto konflikto metu priiminės sprendimus vadovaujantis teisės aktų reikalavimais, tačiau jie bus priimami ankstesniame taikymosi procese nei iki šiol buvo įprasta.⁶⁴ Kitaip tariant, žmogaus kontrolė bus užtikrinama prieš dislokuojant autonominį ginklą. Tinkamai neužtikrinus šios kontrolės ir neteisėtai dislokavus autonominį ginklą, atsakomybė kils pagal esamus teisinius mechanizmus.⁶⁵

Neteisėto vado sprendimo dislokuoti autonominį ginklą pavyzdys, kuriam įvykus galėtų būti taikoma tiesioginė atsakomybė – autonominis ginklas, neatskiriantis kombatantų nuo civilių, buvo dislokuotas vietovėje, kurioje manoma jų (civilių) esant.⁶⁶ Siekiant pritaikyti atsakomybę sudėtingesnėse situacijose dėl neteisėtai panaudoto autonominio ginklo, reikėtų įvertinti sprendimų dislokuoti autonominį ginklą tam tikromis aplinkybėmis bei tam tikrą laiko tarpą pagrįstumą.⁶⁷ Jeffrey S. Thurnher nurodo, jog būtent šie žmogaus priimti sprendimai, o ne autonominio ginklo veiksmai yra esminiai faktoriai atsakomybės kilimui.⁶⁸

Nors tam tikrais atvejais tiesioginę vado atsakomybę už autonominio ginklo padarytą tarptautinės humanitarinės teisės pažeidimą pritaikyti būtų paprasta, ginkluotame konflikte gali pasitaikyti ir tokių situacijų, kai šios atsakomybės formos pritaikymas gali kelti sunkumų.⁶⁹ Remiantis minėta aplinkybe, kai kurie autoriai siūlo už autonominio ginklo atliktus pažeidimus taikyti tarptautinėje humanitarinėje teisėje įtvirtintą netiesioginės atsakomybės formą – vado atsakomybės doktriną.⁷⁰

VADO ATSAKOMYBĖS DOKTRINA

Ši doktrina taikoma: „... tiems vadams, kurie tyčia ar dėl itin didelio neapdairumo nekreipia dėmesio į pavaldinių daromus pažeidimus, nors eidami vadovų pareigas turi galimybę užkirsti

⁶² Ten pat.

⁶³ Žr. išnašą 2: “Autonomous weapon systems: the possibility and probability of accountability”, p. 625.

⁶⁴ Jeffrey S. Thurnher, “Examining Autonomous Weapon Systems from a Law of Armed Conflict Perspective”, working draft, forthcoming in *New Technologies and the Law of Armed Conflict* (Hitoshi Nasu, Robert McLaughlin eds.) (2013 m. birželis) p. 11.

⁶⁵ Ten pat.

⁶⁶ Ten pat, p. 10.

⁶⁷ Ten pat.

⁶⁸ Ten pat.

⁶⁹ Žr. išnašą 60: “Who Is to Blame for Autonomous Weapons Systems’ Misdoings? ”, p. 217.

⁷⁰ Ten pat, p. 222.

jiems kelių ar sudrausminti pavaldinius.“⁷¹ Vado atsakomybės doktrinoje *mens rea* reikalavimas nėra toks aukštas kaip tiesioginės atsakomybės formoje, kadangi teisinės pasekmės gali kilti ir dėl neapdairumo.⁷² Kitaip tariant, vadas būtų atsakingas už autonominio ginklo padarytą tarptautinės humanitarinės teisės pažeidimą net, jeigu dislokuodamas robotą nenumatė, kad dėl autonominio ginklo veiksmų galėjo atsirasti tam tikri neigiami padariniai.⁷³ Atsakomybė vadui kiltų tuo pagrindu, jog jis atsižvelgęs į ginkluoto konflikto situacijos aplinkybes galėjo ir turėjo tai numatyti, tačiau dislokavo autonominį ginklą neapdairiai.

Vado atsakomybei kilti pagal šią doktriną yra nustatytos tam tikros sąlygos. Remiantis Romos statuto 28 straipsniu, viena iš būtinų sąlygų – vadas žinojo ar turėjo žinoti apie pavaldinio įvykdytą arba ketinamą įvykdyti nusikalstamą veiklą.⁷⁴ Autoriaus nuomone, šią sąlygą vadas išpildytų, jeigu netinkamai užtikrintų reikšmingos žmogaus kontrolės principo įgyvendinimą autonominio ginklo atžvilgiu. Kitaip tariant, vadas, žinodamas arba turėdamas žinoti, jog tam tikroje situacijoje dislokuoti autonominį ginklą yra pavojinga, vis tiek jį panaudojo. Taip pat vadas galėtų išpildyti šią sąlygą, jeigu dislokavo autonominį ginklą nesuprasdamas jo veikimo tam tikrose aplinkose bei aplinkybėse. Marco Sassóli pažymi, kad vadas, dislokuojantis autonominį ginklą, privalo suprasti jo veikimą ir galimybes ginkluoto konflikto metu.⁷⁵

Taip pat Romos statuto 28 straipsnis numato, jog vado atsakomybė pagal vado atsakomybės doktriną kyla, jeigu vadas nesiėmė visų būtinų ir pagrįstų priemonių siekiant užkirsti kelią ar sustabdyti pavaldinių daromus nusikaltimus arba nesiėmė priemonių atsakomybei pritaikyti, t. y. nesikreipė į kompetentingas institucijas dėl tyrimo ir baudžiamojo persekiojimo.⁷⁶ Organizacija Žmogaus teisių stebėtojas nurodo, kad vadas ne visada galėtų numatyti, ar autonominis ginklas atliks neteisėtą veiksmą, o jei ir galėtų, dažnu atveju nesugebėtų užkirsti tam kelio.⁷⁷ Vienas iš kontrargumentų šiam teiginiui, straipsnyje jau paminėta pozicija – vadas neturėtų naudoti autonominio ginklo, jei dėl jo teisėto naudojimo kyla abejonių. Kitas kontrargumentas – vadas, užtikrindamas reikšmingos žmogaus kontrolės principo įgyvendinimą bei sprenddamas dėl autonominio ginklo parametrų nustatymo prieš dislokuojant autonominį ginklą, galėtų pritaikyti atitinkamus apribojimus. Tokių apribojimų pavyzdžiai: ginklo veikimo laiko bei veikimo nutraukimo mechanizmai.⁷⁸ Būtent šie parametrai padėtų užkirsti kelią autonominiam ginklui atlikti tarptautinės humanitarinės teisės pažeidimus ar sustabdyti jį nuo tolesnių pažeidimų darymo.

Galiausiai pastebėta, jog vado atsakomybės doktrina yra skirta reguliuoti žmonių santykiams, t. y. tarp vado ir jo pavaldinio, o ne tarp vado ir roboto.⁷⁹ Atitinkamai ši doktrina užtikrina, kad už tarptautinės humanitarinės teisės pažeidimą atsakomybę prisiima ne tik vadas,

⁷¹ Žr. išnašą 11: Tarptautinė humanitarinė (ginkluotojo konflikto) teisė I dalis. Pagrindai. Karo aukų apsauga. Atsakomybė, p. 334-335.

⁷² Žr. išnašą 60: “Who Is to Blame for Autonomous Weapons Systems’ Misdoings?”, p. 222.

⁷³ Ten pat, p. 222-223.

⁷⁴ Tarptautinio baudžiamojo teismo Romos statutas (1998 07 17, Roma).

⁷⁵ Marco Sassóli, “Autonomous Weapons and International Humanitarian Law: Advantages, Open Technical Questions and Legal Issues to be Clarified”, *International Law Studies*, Vol. 90 (2014), p. 324; <<https://digital-commons.usnwc.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1017&context=ils>> [2020 05 28].

⁷⁶ Žr. išnašą 74: Tarptautinio baudžiamojo teismo Romos statutas.

⁷⁷ Žr. išnašą 6: “Mind the Gap The Lack of Accountability for Killer Robots”, p. 3.

⁷⁸ Žr. išnašą 28: “Defining the Emerging Notion of “Meaningful Human Control”, in *Weapon Systems*”, p. 885-888.

⁷⁹ Ten pat, p. 879.

bet ir jo pavaldinys.⁸⁰ Thompson Chengeta teigimu, autonominių ginklų negalima laikyti vado pavaldiniais (kovotojais ar kombatantais).⁸¹ Šias autonominių ginklų keliamas problemas vado atsakomybės doktrinos atžvilgiu siūloma išspręsti atnaujinant teisinį reglamentavimą, t. y. atnaujinant tarptautines sutartis, pakeičiant valstybių praktikas, kariuomenės vadovus bei kodeksus.⁸² Peter Margulie atkreipia dėmesį, jog atitinkamai adaptavus vado atsakomybės doktriną, ją būtų galima taikyti ne tik žmonių, bet ir autonominių ginklų atžvilgiu.⁸³

Apibendrinant aukščiau išdėstytą, autonominiai ginklai kelia iššūkių atsakomybės pritaikymui, vadovaujantis tiek tiesiogine, tiek vado atsakomybės doktrina. Kita vertus, šie iššūkiai yra išsprendžiami, kadangi teisės sistema sugeba prisitaikyti prie karinių technologijų kaitos.⁸⁴ Minėto prisitaikymo pavyzdys karinių autonominių technologijų srityje – pristatytas reikšmingos žmogaus kontrolės principas. Šis principas gali išspręsti naujos kartos ginklų keliamą atsakomybės spragą, kadangi asmuo, dislokuojantis autonominį ginklą, (vadas) bus atsakingas tiek už autonominio ginklo parametrų bei apribojimų nustatymą tam tikroje ginkluoto konflikto aplinkoje, tiek už priimtą sprendimą tokio pobūdžio ginklų panaudoti kaip tinkamiausią kovos priemonę tam tikroje ginkluoto konflikto situacijoje.

Nepakankant esamiems teisiniams atsakomybės mechanizmams ar jiems turint trūkumų: „... yra galimybė patikslinti vadų ir operatorių atsakomybę, atsižvelgiant į tokias egzistuojančias teises sąvokas kaip griežtoji atsakomybė, neatsargumas ar pareigos nevykdymas.“⁸⁵ Siekiant išsiaiškinti, kaip užtikrinti vado atsakomybę skirtingose ginkluotų konfliktų situacijose, reikalinga atlikti tolesnius tyrimus.⁸⁶

IŠVADOS

1. Reikšmingą žmogaus kontrolės principą straipsnio autorius siūlo apibrėžti kaip parametrų bei apribojimų nustatymą prieš dislokuojant autonominį ginklą tam tikroje ginkluoto konflikto aplinkoje bei situacijoje, siekiant užtikrinti ribotą žmogaus kontrolę ginklo atžvilgiu, tokiu būdu sumažinant galimo tarptautinės humanitarinės teisės pažeidimo riziką ginklui autonomiškai pasirenkant ir veikiant taikinius po jo dislokavimo.
2. Reikšmingos žmogaus kontrolės principas gali išspręsti autonominių ginklų atsakomybės spragą. Asmuo, dislokuojantis ginklą, bus atsakingas tiek už reikšmingos žmogaus kontrolės įgyvendinimą, tiek už priimtą sprendimą autonominį ginklą panaudoti kaip tinkamiausią kovos priemonę tam tikroje

⁸⁰ Žr. išnašą 10: “Making Autonomous Weapons Accountable: Command Responsibility for Computer-Guided Lethal Force in Armed Conflicts”, p. 25.

⁸¹ Žr. išnašą 28: “Defining the Emerging Notion of “Meaningful Human Control”, in *Weapon Systems*”, p. 879.

⁸² Žr. išnašą 60: “Who Is to Blame for Autonomous Weapons Systems’ Misdoings?”, p. 223.

⁸³ Žr. išnašą 10: “Making Autonomous Weapons Accountable: Command Responsibility for Computer-Guided Lethal Force in Armed Conflicts”, p. 25.

⁸⁴ Žr. išnašą 64: “Examining Autonomous Weapon Systems from a Law of Armed Conflict Perspective”, p. 10.

⁸⁵ Žr. išnašą 31: “Meaningful Human Control, Artificial Intelligence and Autonomous Weapons”, p. 6.

⁸⁶ Žr. išnašą 47: “Meaningful Human Control in Weapon Systems: A Primer”, p. 15.

ginkluoto konflikto situacijoje. Sprendimus dėl ginklo dislokavimo priima karo vadai, o atsakomybė už autonominio ginklo padarytus tarptautinės humanitarinės teisės pažeidimus jiems galėtų kilti pagal tiesioginę atsakomybę arba remiantis vado atsakomybės doktrina.

3. Vadui pritaikyti tiesioginę atsakomybę tam tikrose ginkluoto konflikto situacijose būtų sudėtinga, kadangi jis negalėtų numatyti autonominio ginklo tikslaus veikimo, tokiu būdu galimai pašalinant būtinąjį nusikaltimo sudėties elementą – vado *mens rea*. Kita vertus, vadas sprendžia, kokias kovos priemones naudoti tam tikroje ginkluoto konflikto situacijoje, todėl pasirinkus dislokuoti autonominį ginklą, vadas turėtų už šį sprendimą likti atsakingu. Taip pat vado *mens rea* gali pasireikšti netinkamu reikšmingos žmogaus kontrolės principo įgyvendinimu prieš dislokuojant autonominį ginklą.
4. Nepakankant tiesioginės vado atsakomybės formos, siūloma taikyti vado atsakomybės doktriną, kurioje teisinės pasekmės kyla ir dėl didelio neapdairumo. Nors ši doktrina yra skirta reguliuoti žmonių santykiams, t. y. tarp vado ir jo pavaldinio, o ne tarp vado ir roboto, atitinkamai adaptavus vado atsakomybės doktriną (atnaujinus teisinį reglamentavimą), ją būtų galima taikyti ir autonominių ginklų atžvilgiu.
5. Siekiant pritaikyti vado atsakomybės doktriną už autonominio ginklo atliktus tarptautinės humanitarinės teisės pažeidimus turėtų būti išpildytos šios sąlygos: 1) vadas žinojo ar turėjo žinoti apie pavaldinio įvykdytą arba ketinamą įvykdyti nusikalstamą veiką; 2) vadas nesugebėjo užkirsti kelio ar sustabdyti pavaldinių padarytų nusikaltimų, arba nesiėmė priemonių atsakomybei pritaikyti. Minėtas sąlygas išpildytų vado veiksmų įgyvendinat reikšmingą žmogaus kontrolę autonominio ginklo atžvilgiu vertinimas bei vado sprendimų pagrįstumo vertinimas. Atitinkamai vadas, užtikrindamas reikšmingos žmogaus kontrolės principo įgyvendinimą, turėtų pritaikyti įvairaus pobūdžio apribojimus, įskaitant ginklo veikimo laiko bei veikimo nutraukimo mechanizmus. Taip pat vadas, dislokuodamas autonominį ginklą, privalėtų suprasti roboto veikimą ir jo galimybes ginkluoto konflikto metu, o kilus abejonių dėl teisėto naudojimo, autonominis ginklas neturėtų būti dislokuojamas.

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Teisės aktai

1. Tarptautinio baudžiamojo teismo Romos statutas (1998 07 17, Roma).

Specialioji literatūra

2. Article 36, “Key areas for debate on autonomous weapons systems”, Memorandum for delegates at the Convention on Certain Conventional Weapons (CCW) Meeting of Experts on Lethal Autonomous Weapons Systems (LAWS), Geneva, 13-16 May 2014 (2014 m. gegužė).

3. Article 36, “Meaningful Human Control, Artificial Intelligence and Autonomous Weapons”, Briefing paper for delegates at the Convention on Certain Conventional Weapons (CCW) Meeting of Experts on Lethal Autonomous Weapons Systems (LAWS), Geneva, 11-15 April 2016 (2016).
4. Amoroso D. and Giordano B., “Who Is to Blame for Autonomous Weapons Systems’ Misdoings?”, in *Use and Misuse of New Technologies Contemporary Challenges in International and European Law* (E. Carpanelli, N. Lazzerini eds.) (Springer, 2019).
5. Filippo Santoni de Sio, Jeroen van den Hoven, “Meaningful Human Control over Autonomous Systems: a Philosophical Account”, *Frontiers in Robotics and AI*, Vol. 5, Art. 15 (2018 02 28).
6. Jean-Marie Henckaerts, Louise Doswald-Beck, *Customary International Humanitarian Law Volume I: Rules*, (Cambridge: Cambridge University Press, 2005).
7. Jeffrey S. Thurnher, “Examining Autonomous Weapon Systems from a Law of Armed Conflict Perspective”, working draft, forthcoming in *New Technologies and the Law of Armed Conflict* (Hitoshi Nasu, Robert McLaughlin eds.) (2013 m. birželis).
8. Žilinskas Justinas, Marozas Tomas, „Vadų atsakomybės mens rea elementas tarptautinėje paprotinėje teisėje ir romos statute“, *Jurisprudencija*, Tomas 18, Numeris 4 (2011).
9. Žilinskas Justinas, Marozas Tomas, *Tarptautinė humanitarinė (ginkluotojo konflikto) teisė I dalis. Pagrindai. Karo aukų apsauga. Atsakomybė*, (Vilnius: Registrų centras, 2016).
10. Anderson Kenneth, Matthew C. Waxman, “Debating Autonomous Weapon Systems, Their Ethics, and Their Regulation Under International Law”, *American University Washington College of Law Research Paper*, No. 2017-21 (2017).
11. Homayounnejad Maziar, “Ensuring Lethal Autonomous Weapon Systems Comply with International Humanitarian Law”, *TLI Think!*, Paper 85/2017 (2017).
12. Michael C. Horowitz, Scharre Paul, “Meaningful Human Control in Weapon Systems: A Primer”, *Center for a New American Security* (2015 m. kovas).
13. Reitinger Nathan, “Algorithmic Choice and Superior Responsibility: Closing the Gap Between Liability and Lethal Autonomy by Defining the Line Between Actors and Tools”, *Gonzaga Law Review*, Vol. 51, No. 1, (2015).
14. Scharre Paul, Michael C. Horowitz, “An Introduction to Autonomy in Weapon Systems”, *Center for a New American Security* (2015 02 01).
15. Margulies Peter, “Making Autonomous Weapons Accountable: Command Responsibility for Computer-Guided Lethal Force in Armed Conflicts”, Roger Williams University Legal Studies Research Paper, No. 166 (2016).
16. Malik Swati, “Autonomous weapon systems: the possibility and probability of accountability”, *Wisconsin International Law Journal*, Vol. 35, No. 3 (2018)
17. Women’s International League for Peace and Freedom (WILPF), “It’s Time to Exercise Human Control over the CCW”, *Civil society perspectives on the CCW Group of Governmental Experts on lethal autonomous weapon systems 25–29 March 2019*, CCW report Vol. 7, No. 2 (2019 03 27).

18. Women's International League for Peace and Freedom (WILPF), "The CCW is Still Standing, but to What End?", *Civil society perspectives on the Meeting of High Contracting Parties of the Convention on Certain Conventional Weapons 13–15 November 2019*, CCW report Vol. 7, No.8 (2019 11 17).
19. International Committee of the Red Cross (ICRC), "Command responsibility and failure to act", *Advisory service on international humanitarian law* (2014 m. balandis).
20. International Committee of the Red Cross, "Autonomous weapon systems: Technical, military, legal and humanitarian aspects. Expert meeting, Geneva, Switzerland, 26-28 March 2014" (2014 m. lapkritis).
21. Advisory Council on International Affairs (AIV), Advisory Committee on Issues of Public International Law (CAVV), "Autonomous Weapon Systems the Need for Meaningful Human Control", No. 97 AIV / No. 26 CAVV (2015 m. lapkritis).

Internetiniai šaltiniai

22. Background on Lethal Autonomous Weapons Systems in the CCW; <[https://www.unog.ch/80256EE600585943/\(httpPages\)/8FA3C2562A60FF81C1257CE600393DF6?OpenDocument](https://www.unog.ch/80256EE600585943/(httpPages)/8FA3C2562A60FF81C1257CE600393DF6?OpenDocument)> [aplankyta 2020 05 12].
23. Belgium, Ireland and Luxembourg, "Food for Thought Paper", *Convention on Prohibitions or Restrictions on the Use of Certain Conventional Weapons Which May Be Deemed to Be Excessively Injurious or to Have Indiscriminate Effects*, CCW/GGE.1/2019/WP.4 (2019 03 28); <<https://undocs.org/pdf?symbol=en/CCW/GGE.1/2019/WP.4>> [aplankyta 2020 05 20].
24. Amoroso Daniele, Tamburrini Guglielmo, "What makes human control over weapon systems "meaningful"?", *ICRAC report to the CCW GGE* (2019 m. rugpjūtis); <https://www.icrac.net/wp-content/uploads/2019/08/Amoroso-Tamburrini_Human-Control_ICRAC-WP4.pdf> [aplankyta 2020 05 17].
25. Diakonia, "International Crimes and Accountability: A beginner's introduction to the duty to investigate, prosecute and punish" (2013 m. spalio); <<https://www.diakonia.se/globalassets/documents/ihl/ihl-resources-center/international-crimes-and-accountability-a-beginners-introduction-to-the-duty-to-investigate-prosecute-and-punish.pdf>> [aplankyta 2020 05 15].
26. France, "Non Paper Legal Framework for any Potential Development and Operational Use of a Future Lethal Autonomous Weapons System (LAWS)", *Convention on Certain Conventional Weapons (CCW) Meeting of Experts on Lethal Autonomous Weapons Systems (LAWS), Geneva, 11-15 April 2016* (2016); <[https://www.unog.ch/80256EDD006B8954/\(httpAssets\)/C4D88A9E3530929EC1257F8F005A226C/\\$file/2016_LAWSMX_CountryPaper_France+LegalFramework+EN.pdf](https://www.unog.ch/80256EDD006B8954/(httpAssets)/C4D88A9E3530929EC1257F8F005A226C/$file/2016_LAWSMX_CountryPaper_France+LegalFramework+EN.pdf)> [aplankyta 2020 05 20].
27. Human Rights Watch, International Human Rights Clinic (IHRC), "Mind the Gap The Lack of Accountability for Killer Robots" (2015 balandis); <https://www.hrw.org/sites/default/files/reports/arms0415_ForUpload_0.pdf> [aplankyta 2020 05 16].

28. Human Rights Watch, International Human Rights Clinic (IHRC), Killer Robots and the Concept of Meaningful Human Control Memorandum to Convention on Conventional Weapons (CCW) Delegates (2016 04 11); <<https://www.hrw.org/news/2016/04/11/killer-robots-and-concept-meaningful-human-control>> [aplankyta 2020 05 16].
29. Japan, “Possible outcome of 2019 Group of Governmental Experts and future actions of international community on Lethal Autonomous Weapons Systems”, *Convention on Prohibitions or Restrictions on the Use of Certain Conventional Weapons Which May Be Deemed to Be Excessively Injurious or to Have Indiscriminate Effects*, CCW/GGE.1/2019/WP.3 (2019 03 28); <<https://undocs.org/pdf?symbol=en/CCW/GGE.1/2019/WP.3>> [aplankyta 2020 05 10].
30. Sassóli Marco, “Autonomous Weapons and International Humanitarian Law: Advantages, Open Technical Questions and Legal Issues to be Clarified”, *International Law Studies*, Vol. 90 (2014); <<https://digital-commons.usnwc.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1017&context=ils>> [2020 05 28].
31. Chengeta Thompson, “Defining the Emerging Notion of “Meaningful Human Control”, in Weapon Systems”, *International Law and Politics*, Vol. 49:833 (2017); <<https://nyujilp.org/wp-content/uploads/2010/06/NYI303.pdf>> [aplankyta 2020 05 15].
32. UK Mission Geneva, “Agenda item 5(d): Further consideration of the human element in the use of lethal force; aspects of human-machine interaction in the development, deployment and use of emerging technologies in the area of lethal autonomous weapons systems”, *Convention on Certain Conventional Weapons Group of Government Experts on emerging technologies in the area of Lethal Autonomous Weapons Systems, Geneva, 25-29 March 2019* (2019); <[https://www.unog.ch/80256EDD006B8954/\(httpAssets\)/85A4AA89AFCFD316C12583D3003EAB3E/\\$file/20190318-5\(d\)_HMI_Statement.pdf](https://www.unog.ch/80256EDD006B8954/(httpAssets)/85A4AA89AFCFD316C12583D3003EAB3E/$file/20190318-5(d)_HMI_Statement.pdf)> [aplankyta 2020 05 18].

SUMMARY

DOES THE PRINCIPLE OF SIGNIFICANT HUMAN CONTROL SOLVES THE AUTONOMOUS WEAPONS LIABILITY GAP?

Autonomous weapons are a new generation of weapons, and their development will lead to revolution in the field of military technology. Whether this revolution will be implemented depends on people's determination about the future of autonomous weapons, i. e. the development, restriction, suspension or total prohibition of these technologies. International decision and an unified policy choice should be implemented before the snowball effect occurs. In other words, it will be difficult for states to agree on the development or limitation of these

technologies if the most powerful militaries in the world, or at least one of them develops autonomous weapons and has the opportunity to deploy them in armed conflicts.

The need for development of autonomous weapons arises from comparing their advantages with conventional weapons. Autonomous weapons can reduce the number of victims and people injured in armed conflict and should help preserve property that is destroyed as a result of an inaccurately calculated attack. While these weapons may provide an advantage in warfare, they pose unprecedented challenges in legal and moral terms. One of the main ones is the emergence of an accountability gap. When an autonomous weapon acts in violation of international humanitarian law, it may be difficult to identify the entity responsible. In the light of the above, the article seeks to answer the question of whether the principle of meaningful human control solves the accountability gap for autonomous weapons.

Examining the issue, first of all paper analyzes the need to apply personal accountability for serious violations of international humanitarian law, i. e. war crimes, crimes against humanity and genocide. In the following, article discusses one of the purposes of criminal law punishment, elements of the crime (actus reus and mens rea) and the execution of these elements if the actions of the autonomous weapon are contrary to international humanitarian law. Further paper presents problem of accountability gap posed by autonomous weapons.

After revealing accountability gap issue, the importance of the principle (concept) of meaningful human control is discussed. The article identifies two main assumptions that necessitate application of the concept to autonomous weapons, explains the diversity of the principle, presents different approaches of states and non-governmental organization to the concept, also refers its main components.

Finally, based on the statements of CCW members and the insights of researchers, article identifies that military commander is responsible for the implementation of the principle of meaningful human control over autonomous weapons. Hereafter paper explains the forms of responsibility of the commander, i. e. the direct responsibility and the doctrine of command responsibility. In the following, article presents arguments and counter-arguments in order to apply commander's direct responsibility for a violation of international humanitarian law by an autonomous weapon. Paper also specifies the requirements for accountability under the doctrine of command responsibility, identifies difficulties and solutions to apply this form of accountability in the event of law infringement by an autonomous weapon. After analyzing mentioned factors, article concludes that principle of meaningful human control can solve accountability gap for autonomous weapons.

KEY WORDS

Autonomous weapons, international humanitarian law, accountability gap, meaningful human control.